Makale Türü: Gündem / *Focus*
Makale Geliş Tarihi: 22.02.2026

SAĞLAM, Samed Can (2026), Gündem, Neoliberal Ailenin Üretimi ve Kahramanmaraş Okul Saldırısı: Kimlikler, Duygular, İdeolojiler, *Tezkire Dergisi*. Yıl: 35 Sayı: 96. (11-24).

Neoliberal Ailenin Üretimi ve Kahramanmaraş Okul Saldırısı: Kimlikler, Duygular, İdeolojiler

The Production of the Neoliberal Family and the Kahramanmaraş School Attack: Identities, Emotions, Ideologies

Samed Can SAĞLAM*

Giriş

15 Nisan 2026 tarihinde Kahramanmaraş'ta gerçekleşen ve 11 kişinin hayatını kaybettiği trajik okul saldırısının neden olduğu "toplumsal duygu krizi", bu tür yıkıcı eylemlerin toplumsal yapıda nasıl anlamlandırıldığını açıklamayı gerekli kılar. Söylem, ayrımlar aracılığı ile anlam üretirken, aynı zamanda bu anlamın sürdürülmesini sağlayan kimlikleri, duyguları ve ideolojileri de üreterek bir toplumsal gerçeklik inşa eder. Söylemin ürettiği gerçeğin dışında bir gerçekliğin olup olmadığı tartışmasının sınırları yine dil tarafından belirlenir. Dil, günlük yaşamın her yerine yayılarak onu yönetir, düzenler. Kimlikleri, aidiyetleri belirler ve iktidar stratejileri üretir. Kimin "öteki" olduğunu söyler. Beklentileri, arzuları, beğenileri, hisleri yöneterek bir duygu ekonomisi olarak çalışır. Bu çalışmada aile kavramının söylem içinde nasıl üretildiğine odaklanılacaktır. Aile kavramı, aidiyetliklerin, toplumsal normların, duyguların ve iktidar rejimlerinin incelenebileceği bir mikro-alan olarak ele alınacaktır. Bu mikro-alanın toplumsal uzamda söylem ile nasıl şekillendiği, yeniden üretildiği ve dönüştürüldüğüne dair yapılacak açıklama, ailenin kendisinin bir temsil olarak sürdürüldüğünü ortaya koyacaktır. Ailenin doğallaştırılma gücü, toplumsal uzamın bir temsili ve yeniden üretim birimi olarak kurulmasından kaynaklanır. Bu doğallaştırma sırasında hangi kimliklerin dışarıda bırakılarak "öteki" olarak kurulduğu söylemin çalışma ilkelerini açıklar.

* Bilkent Üniversitesi, Felsefe Bölümü Lisans Mezunu, Ankara Üni. SBE Sosyoloji ABD YL Öğrencisi, can.baris.sağlam@gmail.com, ORCID: 0009-0007-1282-2430sss

Kahramanmaraş okul saldırısındaki en büyük toplumsal sarsıntı, şiddetin ve tehdidin dışarıdan, yabancı bir "öteki»den değil, bizzat özenle kurulan güvenli sınırlar olan okul ve ailenin içinden gelmesidir. Bu da toplumda çok daha sarsıcı ve devasa bir "korku sermayesinin" dolaşıma girmesine yol açmıştır.

Bu sebeple, aileye dair zaman içinde söylemin nasıl dönüştüğü, ürettiği ayrımlar üzerinden ele alınabilir. Bu çalışmada önce 2025 Aile Yılı ilan edilmesinin söylemsel çözümlemesi sunulacaktır. Ardından, I. Dünya Savaşı'nın ardından seçme ve seçilme hakkı kazanan süfrajet hareketinin nasıl büyük bir bölümünün II. Dünya Savaşı öncesi ve sırasında faşist hareketlere katıldıkları üzerinden söylemin yeniden inşa kapasitesi ve duygu ekonomisi ele alınacaktır. Son olarak, Avrupa'da yükselmekte olan sağ popülizmin neoliberal politikalar ekseninde aileyi nasıl dönüştürdüğü açıklanacak ve bu dönüşümün Türkiye'deki sonuçlarına odaklanılacaktır. Böylece, Kahramanmaraş okul katliamın yarattığı korku sermayesini düzenlemek ve okullar ile ailenin hala "ulusun birleştirici merkezi" olduğunu kanıtlamak adına; yeni güvenlik tedbirleri, aile yapısının güçlendirilmesi veya şiddetin sebebinin belirli günah keçilerine (örneğin sosyal medya, internet oyunları veya modern ahlak erozyonu) yüklenmesi gibi çok sayıda restoratif anlatının güvenli alan fantazmını onarma gücü tartışılacaktır.

Ailenin Doğallaştırılması

Söylem, fantazm yaratma gücüne sahiptir. Lacan terminolojisinde fantazm, ayna evresinin travması ile yüzleşemeyen öznenin eksikliğini tamamladığı hissini yaratan bilinçdışı kurgudur (Lacan, 1949). Bu kurgu doğallaşma eğilimindedir. Tamamlanmış, sabitlenmiş anlamlara duyulan arzu ve bu arzunun psikoza evrilmesi doğallaşmayı doğurur. Özne, fantazmın kurgu olup olmadığını sorgulamaz, gerçekliğinden asla şüphe etmez, bu şüpheyi ifşa eden her şeye karşı direnç gösterir. Roland Barthes, söylem içindeki sabitlemenin sınırlar çizme vasıtasıyla gerçekleştiğini öne sürer. Bu sınırlar, gündelik yaşamın nasıl deneyimlenebileceğini belirlediği gibi, tarihsel olanı da mitleştirir, kaçınılmaz ve doğal olarak sunar (Barthes, 1996). Bu doğallaştırma o kadar güçlüdür ki, sanki II. Dünya Savaşı öncesi meydana gelen her şey halihazırda savaşın kaçınılmaz biçimde gelmekte olduğunun çok açık şekilde ortaya koymaktadır. Aile de söylem içinde kurulan mitlerden, doğallaştırılmış birimlerden, fantazmlardan biridir. Ayna evresinin mekanı olan aile, yalnızca fantazmın, psikozun koşullarının aranacağı yer değil, kendisi de fantazm olarak tekrar tekrar üretilen arzu nesnesi, anlam ve sabitleme arayışının yöneldiği yerdir.

Ailenin mitleşmesi ve doğallaşması, doğallaşan ailenin ne olduğunun, neden bir başka şekilde değil de çekirdek aile biçiminde örgütlendiğinin izlerini de söylem içinde arama gerekliliğini ortaya çıkarır. Doğal olan ve doğallaştırılmış olan ayrımı biyolojik temelli olarak temsil edilecekse, çocuk yapan kadın ve erkeğin çocuklarına uzun yıllar bakım vermeleri biyolojik ve yaşamsal bir zorunluluktur. Doğallaştırılmış olan aile, bu yaşamsal zorunluluğun etrafına örülen ve tarihsel süreç içinde kaçınılmaz gibi gösterilen sosyal yaşantı biçimlerine karşılık gelmektedir. Örneğin, Keynesyen ekonomi-politiğin doğallaştırdığı aile modeli erkeğin çalıştığı, kadının ev hanımı olduğu ve çoğu zaman iki ve daha fazla çocuğun bakımıyla ilgilendiği bir aile modeli olarak 19.yüzyılın ideal kabul edilen geniş ailesinden ayrışır. Klasik Amerikan rüyası anlatısının temsil edildiği 20.yüzyıl çekirdek ailesi için erkek emeği, çoğu zaman asgari ücret, tek başına bir aileyi geçindirebilecek bir miktara karşılık gelmektedir. Asgari ücret ile çalışan bir baba kira, faturalar, gıda ve giyim, birden fazla çocuğun okul masrafları gibi pek çok hane içi harcamayı – çoğu zaman güçlükle de olsa - karşılayabiliyordu. Evli kadının bu şartlar altında çalışmasının bir zorunluluk olarak görülmediği bu aile idealine karşın, neoliberalizmin hakim paradigma olmaya başlaması ile birlikte tek bir asgari ücret ile bu giderlerin karşılanması imkansız hale geldi. Sermaye sahiplerinin karlılıklarını arttırmak için hükümetlere asgari ücretin alım gücünü düşürmesi için baskı kurabilecek gücü ele geçirmelerinin bir sonucu olarak aile de dönüşüme uğradı[1]. Günümüzde, artık hem baba hem de anne hane içi gelir için çalışmadıkça aynı alım gücüne erişemez hale geldiler. Sonuç olarak, sermaye ve iktidar tarafından desteklenen, her iki eşin de çalıştığı ve çocuk sayısının bir ya da iki ile sınırlı olduğu yeni bir neoliberal çekirdek aile doğallaştırıldı.

Biyolojik zorunlulukların dışında kalan yaşantının büyük ölçüde neoliberal politikalar aracılığı ile tahribata uğradığı günümüzde iktidar, bir yandan geleneksel olanı korumaya çalışır ve tarihsel olarak devraldığı aile modelini muhafaza etmeye yaklaşırken, diğer yandan "Neoliberal aile ile geleneksel aile nasıl el ele gidebilir?" sorusuna yanıt aramaktadır. Yıllar içinde neoliberal politikaların beslediği tahribat karşısında neredeyse bir panik haliyle onarıcı müdaheleler için mücadele etmektedir. Neoliberalizmin kendi krizlerini çözmek için bürokrasi alanına yüklediği bu içsel kriz dinamiği, iktidarın çelişkili

[1] Bu tür dönüşümler çok kritik bir soruyu doğurur: "Uçsuz bucaksız olasılık havuzunda aile neden başka bir şekilde değil de şu an olduğu haliyle doğallaştırıldı?" Sonuçta, biyolojik gerçekler bir yana konulduğunda pekâlâ sosyal yaşantı neoliberal olmak bir yana kapitalist bile olmayabilirdi. Pekâlâ daha radikal bir yaşantı tahayyül edilebilir, kadın ve erkeğin sadece geçimlik üretime dahil olduğu, sermayenin gücünü, emek ve çalışmanın önemini büyük ölçüde yitirdiği eko-anarşist bir toplumda da yaşıyor olabilirdik. Böyle bir toplumda aile tahayyül edemeyeceğimiz biçimlerde inşa edilebilir ve doğallaştırılırdı. Dolayısıyla doğallaştırılmış aile kavramına ailenin zihinsel – hem iktidar ve sermaye hem de vatandaşlar perspektifinden -kavranışındaki neoliberalizmin neden olduğu tahribatı ortaya çıkarmak için başvurulmuştur.

pratikleri olarak gün yüzüne çıkmaktadır. Aile, neoliberal sermayenin iktidar ile mücadele ettiği, zaman zaman uzlaştığı ya da çatıştığı bir müzakere alanı olarak analiz edildiği takdirde birbiri ile çelişen politikalar anlam kazabilir. Bu doğrultuda, iktidarın sermayenin krizlerini yönetmede başvurduğu stratejilerin incelenmesi gerekmektedir.

Heteroseksüel, devlet tarafından evliliklerinin tanındığı, ekonomik üretime katılan ve üreyen aile modeli doğallaşmış, toplumsal normlar tarafından onaylanmış aile olarak ele alındığında görülecektir ki bu aile, ideolojik bir söylemin temsilidir. Toplumsal olarak meşruiyet kazanmış aile kurgusu, aile bireylerinin birbirlerine sadık olduğu, pozitif duygusal paylaşımı deneyimledikleri, ekonomik güç birliği içinde belli işbölümünü yerine getirdikleri ve belli ahlaki yükümlülükleri sürdürdükleri –neredeyse Durkheim terminolojisiyle örtüşen- bir aile modelidir. Dolayısıyla devletin vatandaşından beklediği işbölümüne bağlılık, simgesel iktidarına sadakat ve aidiyet hislerinin birer minyatürü olarak inşa edilmiştir. Queer bireyler, bekarlar, ya da çocuk yapmayı tercih etmeyen çiftler bu heteroseksüel aile fantazmını sarstıkları ölçüde "öteki" olarak tanımlanır ve bizzat devlet tarafından dirençle karşılaşırlar. Türkiye'de 2025'in Aile Yılı ilan edilmesi ve daha sonrasında ilan edilen Aile ve Nüfus On Yılı, bu direncin bir sonucudur. Doğum oranlarının nüfusun yeniden üretim kapasitesinin çok altına düşmesi, aile fantazmının artık söylem içinde yeniden üretilemediğini gösterir. Aile Yılı kapsamındaki etkinlikler ya da sapma ve tehlike olarak gördüğü "öteki"leri bastırma pratikleri, bu yeniden üretimin "rayına oturtulması" için performe edilir. Ernosto Laclau'ya göre bu savunmacı çaba, restoratif anlatı üretimidir. Bir fantazm olarak ele alınan ailenin koruyucusu görevini üstlenen devlet, toplumun tek bir bütün olarak doğallaştırıldığı bir başka fantazma başvurur: Eğer nüfus artışı sağlanmaza, bütüncül bir yapı olan toplum, eriyecek ve yok olacaktır. Toplumun özünde tek ve sabit yapı olarak sunulduğu bu söylem bir yanılsamadır. Dolayısıyla hegemonya, sürekli tehlike altında olan bu yanılsamayı sürdürmek için sürekli restoratif söylemler üretir (Laclau, 2008). Kriz anlarında, 2025 Aile Yılı ya da daha güçlü şekilde Aile ve Nüfus On Yılı ilan edilmesi örneğindeki gibi, bu restoratif anlatıların şiddeti artar.[2]

[2] Sunulan analiz, siyasal iktidar ve bürokratik alanın, ekonomik sermaye üzerindeki ehlileştirici rolünü koruma çabasını ve bu iki alan arasındaki simbiyotik ama çatışmalı ilişkiyi de ortaya çıkarır. Bürokratik alanın sembolik düzen inşa etme kapasitesinin zayıflamasına rağmen, "özerk iktidar" izlenimini sürdürmesi, Neoliberalizmin bürokrasiyi tamamen tasfiye etmek yerine onu kendi mantığına eklemlemeye çalışması ile açıklanabilir. Ancak bürokratik mekanizmalar da özellikle 2008 Krizi sonrası teknofeodalizm gibi yeni paradigmaların tartışıldığı küresel ekonomik dönüşümlerin eşiğinde yeniden güç kazanma arayışındadır. Bu bağlamda "Aile ve Nüfus On Yılı" ilanı, panik halinde gerçekleştirilen salt bir restoratif müdahale değil, belki de neoliberal sermayenin gücünü sınayan yapısal bir yanıt olarak okunmalıdır. Bu hamle, makalede ortaya koyulan diğer restoratif hamleler gibi sermayenin yeniden üretim krizini çözmeye yönelik bir

Kahramanmaraş okul saldırısının ardından bir süredir hazırlıkları yapılan sosyal medya sınırlamasını öngören kanun, basit bir sansür mekanizması olmaktan ziyade, iktidarın Maraş'taki okul saldırısı gibi sarsıcı kriz anlarında zedelenen "koruyucu" rolünü yeniden tahkim etmek amacıyla ürettiği stratejik bir restoratif müdahaledir. On beş yaşından küçüklerin sosyal medya erişiminin engellenmesi ve anonim çevrimiçi varlığın önüne geçilmesi gibi adımlar ile bu kanun, toplumu tehdit eden "dış/dijital odakları" ayıklamak ve ahlaki erozyonun önüne geçmek gibi söylem üretimleri ile doğallaştırılmış aile fantazmını korumaya odaklanırken, Sara Ahmed'in duygu ekonomisi kuramında olduğu gibi dijital alanı "tehlikeli" olarak kodlayarak bireyleri korku üzerinden devlet denetimine sığınmaya iter. Böylece, aileyi ulusun minyatürü olarak kurgulayan bu düzenleme, dijital sınırları kontrol altına almayı "evimizi" korumakla eşdeğer tutar ve sürece karşı çıkan her türlü sesi "aile düşmanı" olarak damgalayarak müzakere alanını daraltır; sonuç olarak uysal, aile değerlerine bağlı ve devlete sadık bir özne tipini sistematik olarak yeniden üretir. Bu yeniden üretim, neoliberal politikaları meşruluğunu hiç olmadığı kadar güçlendirir. Müzakere alanı, "Neoliberal politikaların yarattığı yabancılaşma bu şiddeti nasıl besliyor?" sorusundan, "Hangi kimliği dışlamalıyız ve hangi sosyal medyayı yasaklamalıyız?" sorusuna indirgenir. Restoratif müdahaleler, şiddetin nedenini neoliberal politikaların bir sonucu olarak değil, "marjinalleşmiş kimliklerin bir sonucu" olarak sunarak gerçek bir toplumsal yüzleşmenin önünde engel teşkil eder.

Başta 2025 Aile Yılı kapsamındaki ve diğer restoratif anlatılar, Michel Foucault'un iktidar-söylem analizinin sonucu olarak ifade ettiği iktidarın baskı ve üretim mekanizması olarak işlediği organizasyonu çok iyi biçimde örnekler. Ailenin ne olduğuna dair sınırlar çizen iktidar, aileyi özneleştirme aracı olarak kullanır ve bedenler üzerinde tahakküm kurar (Foucault, 2000). Meşru ailenin kaç çocuk doğurması gerektiği, bu çocukların sezaryenle mi yoksa vajinal doğumla mı doğması gerektiği ve aile içindeki toplumsal rollerin ne olması gerektiğine dair her konuda bir meşruiyet mücadelesi içine girer. Bu sırada karşılaştığı direnci ötekileştirerek olası alternatif aile inşaları tartışmalarının da sınırını belirler. Dolayısıyla aile, bir ideolojik inşa olarak söylem içinde kurulur. Yeniden üretimin sürdürülmesi, belli bir bütünlükçü toplumsal aidiyetin varlığı fikrinin muhafaza edilmesi ve duyguların yönetimi, bu söylemsel inşanın merkezinde yer alır. Bu söylemsel inşa içinde aile ve

müdahale olabileceği gibi, iktidarın neoliberal dönemde askıya alınan planlama geleneğini (örn. Uzun vadeli tarımsal kalkınma planları) canlandırarak ekonomik alan üzerindeki otoritesini yeniden tesis etme girişimi olarak da yorumlanabilir. Dolayısıyla söz konusu politika ilanı, devletin düzenleyici rolüne geri dönüş sinyali mi yoksa sermaye birikim rejiminin yeni bir evresi mi olduğu sorusunu, ampirik sonuçları üzerinden tartışmaya açmaktadır.

ailenin kamusal uzantısı olan okullar, toplumun en temel "dokunulmaz ve güvenli" mekanları olarak kurgulanır. Öğrencilerin ve öğretmenlerin katledildiği bir okul saldırısı, çocukların ve gençlerin güven içinde büyüdüğü yönündeki iktidar aracılığı ile inşa edilen söylemi, toplumsal fantazmı şiddetle parçalamış, sistemdeki doğallaştırılmış güven algısının bir kurgudan ibaret olduğunu travmatik biçimde yüzeye çıkararak gerçekliğini sorgulatmıştır. Bu sorgulama, yeni bir korku sermayesinin dolaşıma girebileceği bir yarık oluşturarak neoliberal politikalar için yeni bir yayılma alanı imkanı da üretir.

Neoliberal ekonomi-politiğin yarattığı yapısal tahribat, bu tür krizler aracılığıyla hem gizlenir hem de yeni bir kâr mekanizmasına dönüştürülür. "İdeal aile" kurgusu devletin beklediği işbölümüne sadık, devletin eğitim, sağlık ve bakım gibi sosyal harcamalardan çekildiği düzende bu yükleri "bedelsiz" olarak hane içinde çözmeyi kutsallaştıracak şekilde yeniden üretilir. Okul saldırısı sonrasında ailenin ve milli değerlerin kutsanması, travma yaşayan bireyleri kamusal destek ve hak arayışına yönelmek yerine tekrar neoliberalizmin bu düşük maliyetli "bakım birimine", yani aileye sığınmaya mecbur bırakır.

Neoliberalizm, krizleri yeni pazar alanları yaratmak için de bir fırsat olarak kullanır. Sara Ahmed'in duygu ekonomisi kavramıyla paralel şekilde dolaşıma giren yoğun korku ve iğrenme duygusu, toplumun sosyal medya sınırlamalarına, yeni gözetim teknolojilerine ve güvenlik ürünlerine rıza göstermesini sağlayarak güvenlik endüstrisinde devasa bir piyasa açar. Bu sayede neoliberal düzen, kendi yarattığı eşitsizlik, güvencesizlik ve yabancılaşma gibi yapısal sorunların nedenini sistemsel bir çürümede aramak yerine, suçu yalnızca saldırganın queer kimliğine ve sosyal medyanın bozucu/ahlaki erozyonu besleyici etkisine yükleyerek maliyeti düşük bir çözüme ulaşır. Sonuç olarak, "müzakere alanı" kimlikler üzerinden yürütülen "kültür savaşlarına" hapsedilir; toplum sistemsel dönüşümü tartışmak yerine sosyal medya yasaklarını tartışırken, neoliberal sömürü mekanizmaları sorumluluk reddiyle birlikte sorunsuzca işlemeye devam eder. Böylece neoliberal ekonomi-politik içinde birey ve aile yeniden müşteri olarak kodlanarak güvenlik, sağlık, sosyal güvence gibi haklar birer tüketim nesnesi olarak pazarlanır. Birey ve aile, tüketici olarak bu hakları satın almakla – örneğin okul güvenliği için para toplayan okul aile birlikleri – yükümlü hale gelerek başta tahribata neden olan neoliberalizm içinde konumlanarak tahribatın bir parçası olarak doğallaştırılırlar. Böylece neoliberalizm sorumluluğu üzerinden atarken aileyi ve bireyi suçlu/suç ortağı olarak yeniden üretir. Bu yeniden üretimin günümüzde nasıl gerçekleştiği tartışılmadan önce, ortaya konulan kuramsal yaklaşımın tutarlılığı tarihsel bir analiz içinde sınanmalıdır.

Kimliğin İnşası ve Aile

17. ve 18. Yüzyıl felsefesinin geleneksel özne anlayışı, akıl temelli, bütüncül, diğer tüm algılanan fenomenlerin dışında özsel niteliği olan sabit bir birime karşılık gelir. Öte yandan, öznenin bir bilgi nesnesi değil, bilginin koşulu olarak deneyimlendiğini söyleyen Immanuel Kant, öznenin metafiziksel konumu değiştirdi. Fakat bu değişim özneyi hala deneyimi sınırlı olsa da akıllı temelli, rasyonel bir birim olarak sabitliyordu. Bu sabitlemenin dilsel bir sorundan kaynaklanan bir yanılsama olduğuna dikkat çekerek post-modern ve post-yapısalcı düşünürlere büyük ölçüde ilham veren Friedrich Nietszche'ye göre özne, nasıl "Şimşek çaktı." ifadesinde çakıp çakmama iradesine sahip olan, farklı ihtimallerle yüklü bir "şimşek" tahayyülü ile "çakma" edimi varsa ve dolayısıyla bir özne olarak "şimşek" nasıl yanılsama yüklüyse, "Ben düşünüyorum" cümlesindeki özne ve edimin ifadesi de ancak dilsel zorunluluktan ötürü ayrımla ifade edilir. Nasıl bir çakıp çakmama ihtimali olan bir şimşek tahayyülü bir tür dilsel semptom, sanrıysa, "Ben" içeren cümlelerimizdeki özne tahayyülü de aynı şekilde dilsel bir semptom, sanrıdır (Nietszche, 2003). Dolayısıyla dili ve edimi önceleyen bir öznenin varlığından bahsedilemez. Freud'un id, ego ve süperego kavramlarıyla özneyi bir sonuç olarak tahayyül etmesi ve bilinçdışının keşfi, Lacan ile birlikte dilsel olarak çözümlenmiş, yapısallaştırılmıştır. Ardından Derrida, bu dilsel yapılandırılmışlık içindeki sabitlemelere dikkat çekerek *differance* kavramı ile öznenin inşasının asla sabitlenmediğini, anlamın sürekli ertelendiğini ifade etmiştir. Sonuç olarak söylem içinde üretilen özne, asla yakalanamayan, anlamı sürekli ertelenen bir öznedir (Derrida, 1978).

Bu bağlamda kimlik, Stuart Hall'a göre, asla tamamlanmamıştır ve temsil yoluyla, her zaman bir "öteki"ye referansla yeniden üretilir. Bu yeniden üretimlerle kimlik, sabitlenmeye çalışılır ancak dilin sınırları sebebiyle bu sabitleme asla gerçekleşmez. Dolayısıyla yeniden üretilen yalnızca sabitlenemeyen kimlik değil, bu süregelen kimlik inşalarıyla söylemdir (Hall, 2017). Bu sürece dair Alberto Melucci'nin katkısı, kimliklerin ürettikleri aidiyet hissinin sabitliğinin sarsılmasıdır. Aidiyetlikler artık birer sabitlik değil, birer yanlış tanıma ve fantazm olarak karşımıza çıkar. Bu yanlış tanıma sürekli müzakere edilerek sürdürülür. Bu müzakere, yalnız ortak çıkarlar etrafında değil, duygular, ortak mitler ve bedensel deneyimler gibi pek çok katmanda sürdürülür. Bu müzakere sürdürüldüğü sürece üretilen anlam, müzakerenin son bulması ile birlikte askıya alınır. Milliyet, din, toplumsal cinsiyet gibi alanlar, aslında birer müzakere alanıdır (Melucci, 2014). Söylemle kurulan, aidiyet üreten ve doğallaştırılan aile de bu müzakere alanlarından biri olarak ele alınabilir.

Michael Billig, *banal milliyetçilik* kavramıyla gündelik hayata sızan ve görünmezleşen, doğallaşmış milliyetçilik pratiklerine dikkat çeker. Örneğin bir gazetenin milli takımın yurtdışındaki galibiyetle sonuçlanan maçını haberleştirirken "Bizim çocuklar anavatana zaferle döndü!" manşetini atması bir banal milliyetçilik pratiğidir. Bu manşetteki "bizim çocuklar" ifadesi, diğer milletlerin sporcularını "öteki" olarak konumlandırır ve hem Türk sporcularda bir aidiyetlik hissi yaratma, hem de okuyucularda bir sahiplenme hissi yaratma amacı taşır. Ayrıca, "anavatan" vurgusu, kendi ülkesini Dünya'nın merkezinde ve diğer ülkeleri çeperde konumlandırır. Gazetenin bu manşetini hazırlayan metin yazarı, gazetenin editörü, sporcular ve okuyucular için bu pratiğin milliyetçilikle yüklü olduğu görünmezdir. Bu ifadeler doğallaştırılmıştır (Billig, 1996). Billig'in banal milliyetçilik kavramının eksikliği, bu pratiklerin aslında anlam üretimi için sürdürülmek zorunda olan "müzakereler" olduğunu vurgulamayarak bir bakıma doğallaştırmayı doğallaştırmasıdır. Aile içi kimlikler de bu müzakereler ile sürekli sınanır, anlamlandırılır ve sürdürülür. Aile içi kimliklere dair müzakerelerin anlam üretme kapasitesi oldukça güçlüdür çünkü aile, müzakerenin öğrenildiği simgesel bir alandır. Bir aile içinde büyümemiş bir çocuk için dahi aile içi kimliklere dair müzakere biçimleri anlam ifade eder. Anlamın sabitlenemez ve yakalanamaz yapısı göz önünde bulundurularak daha doğru ifade edilecek olursa, anlam ifade etmesi beklenir, ediyormuş gibi yapılması istenir. Bu sebeple de diğer müzakere alanları sık sık aile içi müzakerelere referans verirler. Bu referanslar, toplumun, özsel niteliği olan, tek ve sabit bir yapı olduğu yanılsamasını sürdüren restoratif anlatıların bir parçasıdır. Örneğin, "biz bir aileyiz" diyen patron, AKP'nin "Adımız Kardeşlik Soyadımız Türkiye" sloganı ya da AKP Gençlik Kolları'nın "Erdoğan Babamız Türkiye Evimiz" söylemi bu referanslara örnektir. Bu bağlamda aile, ulusun ve toplumun söylemsel inşa merkezidir. İdeal, meşru, üretime katılan vatandaşın üretildiği, eğitim alanı ile beraber iki en önemli alandan biri olan aile, kolektif aidiyetliklerle iç içe geçmiş bir özneleştirme aracı olarak kavranabilir. Öte yandan, devlet tarafından özenle inşa edilmesi gereken bir çocuğun veya gencin okulu hedef alarak ölümcül bir şiddet eylemine kalkışması, beklenen kimlik «performatifliğinin" (ideal öğrenci/çocuk performansı) iflasıdır. İktidarın özneyi ve bedeni ahlaki bir sınır içine alma mekanizması çöküntüye uğramıştır.

Bu bağlam için verilebilecek en çarpıcı tarihsel örneklerden biri, I. Dünya Savaşı sonrasında İngiltere'de seçme ve seçilme hakkı için mücadele eden süfrajetlerin, ilerici bir kadın hareketi gerçekleştirerek 1918'de kısmi ve sonunda 1928'de tam eşit haklarla kazandıkları seçme ve seçilme hakkını kazandıktan sonra British Union of Fascists (BUF)'e açık destek vererek faşist söylemin etkisi altına girmeleridir. İngiltere'de kadınların politik olarak özneleşme sü-

reci, BUF'nn savaş sonra ulusu yeniden ayağa kaldırma söylemi ile birlikte şekillenmiş ve bu söylem içinde kadına "milletin annesi" olarak yer verilmesi, oy veren kadınların BUF'yi desteklemeleri ile sonuçlanmıştır. Süfrajet hareketi, İngiliz kadınının vatandaşlık haklarını yalnız evrensel kadın ve erkek eşitliği isteği üzerinden değil, ulusal bir meşruiyet iddiası üzerinden, "İngiliz kadınının bunu hak ettiği" söylemi üzerinden kuruyordu. Dolayısıyla hareketin kendisi duygusal ve normatif bir söylem üretiyor ve gücünü büyük ölçüde buradan alıyor, destek topluyordu. Savaş sonrası yeniden inşa sürecinde yaygın destek gören ulusal birlik, ahlaki düzen ve ailenin ulusun merkezi olarak her şeyin yeniden inşa edileceği yer olarak yüceltildiği söylemler süfrajet hareketlerine katılan kadınlar tarafından kadınlığın yüceltildiği, İngiliz kadınının değerinin anlaşılarak zamanının geldiği yönünde bir söylemle birleşti. Bu noktada Oswald Mosley önderliğinde British Union of Fascists, gençlik ve kadın kolları örgütlenmesini bu söylemle paralel inşa etti ve en büyük desteği orta sınıf, evli ve çocuklu kadınlardan buldu. Bu kadınların pek çoğu kadınların seçme ve seçilme hakkını kazanması için aktif mücadele vermiş kadınlardı. BUF'un ürettiği söylem, kadınların yalnızca anne ve eş değil, daha yüce bir birlikteliğin, ulusun vazgeçilmez bir parçası, adeta ulusun "doğal" anneleri oldukları yönündeydi. Dolayısıyla kadınlar, yeni bir faşist kimliğin taşıyıcısı olarak söylem içinde yeniden konumlandılar. Kadınlar böylece hem yeni kazanılmış haklarına sahip çıkıyor, hem de geleneksel rollerini meşrulaştıracak bir zemin bulabiliyorlardı. Oswald Mosley'in söylemi ile Giorgia Meloni'nin "Ben Giorgia'yım, bir kadınım, bir anneyim, bir İtalyanım, bir Hıristiyanım—ve bunu benden alamayacaksınız!" söylemi arasındaki benzerlik, ailenin tarihsel süreçte daima kamusal bir söylem olduğunu ortaya koyar. Giorgia Meloni'nin partisinin adı dahi, İtalya'nın Kardeşleri, bunu doğrular. Ulusal kimlik ve aile kimliğinin normatif zeminde doğallaştırılarak iç içe geçtiği bu söylem göstermektedir ki bir özneleştirme mekanizması olarak işleyen ailenin nasıl bir özne inşa edeceğinde belirleyici olan, bu mekanizmanın hangi söylemler tarafından nerede konumlandırıldığıdır ve bu konumlanmaların kolektif aidiyetlikleri üreten söylemlerden bağımsız olarak gerçekleşmesi mümkün değildir. Aileye dair söylem üretimi, ailenin inşası, yalnızca bir kolektif aidiyet, bir toplum tahayyülü varsa ve sürdürülüyorsa mevcuttur ve sürdürülür.

Duygu Ekonomisi: Öteki Aile

Duygu ekonomisi, duygular sisteminin bir sermaye gibi hareket ettiğini, yani, dolaşıma giren, aktarılan, dönüştürülen biçimde olduğunu ve bir sermaye gibi hareket eden duyguların toplumsal uzamda etkiler yarattığını ifade eder. Sara Ahmed'e göre, eğer birey özsel niteliği olmayan, söylem ile inşa edilmiş

bir birimse, bu duyguların da, özcü anlayışın aksine, bireyde başlayıp taşan bir yapıda değil, belli arzu nesnelerine, kişilere yönelen, dolaşımda olan, yani Lacan'ın gösterenleri gibi hareket eden bir yapıdadır. Bir gösteren olarak ele alınan duygu, vardığı noktada özneyi dönüştürür, konumunu yeniden belirler, anlamlandırır. Örneğin iğrenme, aslında aidiyetlik ile doğrudan ilişkili, fark ve sınır bağlamında değerlendirilirse görülür ki bir nesneyi ya da özneyi "iğrenç" yapan, o özne ya da nesne için daha önceden inşa edilmiş ve doğallaştırılmış sınırların aşılmasıdır (Ahmed, 2014). Bu sınırın aşılması, normdan sapma olarak değerlendirilmekle birlikte tehdit olarak da algılanır. Bir göçmenin bir milliyetçi tarafından iğrendirici bulunması, ne milliyetçinin ne de göçmenin özsel niteliğidir. Milliyetçi, göçmenin "olması gereken yerde" yani kendi ülkesinde olmadığını düşünüdüğü, kendi "temiz" ülkesini kirlettiği ve kendisi için inşa edilmiş sınırların o göçmen tarafından yıkılmasını bir tehdit olarak gördüğü için göçmeni iğrenç bulur. İğrenç olarak kodlanan queer bireyler, engelliler, yetersiz görülen aile formları ve kimi pratikler –örneğin toplum içinde gülmek, regl olduğunu söylemek, hamile olarak sokağa çıkmak- yalnızca öteki olarak nitelendirip dışlanmaz, duygusal bir tehdit olarak da kodlanırlar.

Heteronormatif, simgesel iktidar tarafından meşrulaştırılmış üretken aile formu, hiyerarşik doğallaştırılmışlığını olumlu duygular yüklenerek kutsar: aile güven dolu, sıcak, destekleyen, güçlü hissettiren bir yapı olarak sunulur. Öte yandan, queer birliktelikler, tek ebeveynli aileler, göçmen aileler, çocuksuz aileler ve bekarlar norm dışında konumlandırılır. Onlar, eksik, kusurlu, anormal olanlardır. Bu ayrım, duygusal bir dolaşımın sonucunda üretilir ve dolaşımdaki duygularla deneyimlenir. Olumlu duygular yüklenen "biz", "öteki"yi olumsuz duygularla, iğrenme ve korkuyla yükler: "Biz"in dışında kalan ne varsa tehlikelidir. Korkunun ekonomisi, en az iğrenme kadar özneleşme sürecine dahil olur. Giorgia Meloni örneğine geri dönülecek olursa, Meloni'nin söyleminde Sara Ahmed'in işaret ettiği her noktanın izi görülebilir: "Ben Giorgia'yım, bir kadınım, bir anneyim, bir İtalya'nım, bir Hristiyan'ım— ve bunu benden alamayacaksınız!" Meloni, Mosley'in faşist söyleminin aileyi kendi söyleminin özneleştirme aracına dönüştürmesi gibi, olumlu ve değerli görülen duyguları, -anne olmanın saadeti, İtalyan olmanın gururu, Hıristiyan olmanın erdemi- belli sınırlar içerisinde dağıtır. Dolaşımdaki bu duygular, vardıkları noktaları dönüştürür. Sınırlar, özelden genele çizilmiştir: önce bireysellik, sonra cinsiyet, ardından ulusa aidiyet ve din. Bu genişleme, söylemin ve duyguların dolaşım alanını genişletir. Bu sınırların dışında kalan tüm özneler ve aile biçimleri, -göçmen bir aile, Hıristiyan olmayan bir aile, heteronormatif olmayan aile- "tehlikeli"dir. Bu sınırların dışındaki her şey,

huzurlu bir anneyi, gururlu, ülkesini seven, vatanına sadık bir İtalyan'ı, ahlaklı ve dürüst bir Hristiyan'ı, tehdit eder. "Bunu benden alamayacaksınız!" söylemi, yaklaşan "tehlike"ye karşı bir korku ve öfke yükünü dolaşıma sokar. Bu tehlike karşısında "biz"e seslenir, aileyi, "İtalya'nın kardeşleri"ni mücadeleye çağırır. Sonuç olarak, söylem, duygu ekonomisine "yatırım yaptıkça", yani söylem içindeki duygunun dolaşım kapasitesi arttırıldıkça, söylemin özneleştirme kapasitesi artar.

Performatiflik, Kimlik ve Aile

Söylemin özneleştirme kapasitesinin duygu ekonomisine yapılan yatırımla arttırılması, aile içinde konumlanan öznelerin performansını doğrudan etkiler. Heteronormatif düzende yalnızca kadın ve erkekliğe dair performansların meşru olarak temsil edildiğini söyleyen Judith Butler, bu durumun doğallaştırılmasının yapaylığına dikkat çeker. Bir fantazm olarak düşünebileceğimiz heteronormatif düzen, performanslar üzerinden inşa edilmiştir. Toplumsal cinsiyetin özsel bir niteliği yoktur. Butler, bu performatifliği örneklemek için *drag queen* örneğini verir. Drag queen'in kadınlık performansı, aslında bir performansın, toplum içinde inşa edilmiş kadınlığın performansıdır. Dolayısıyla drag queen'in kadın taklidi, aslında taklidin taklit edilmesidir. Sonuç olarak bu drag queen'in bu taklidi, Butler'a göre, aslında performansın ifşa edilmesidir. Draq queen'in performansı göstermektedir ki özneyi inşa eden performatifliktir. Kimlikler ve sabit tanımlamalar, bu ifşanın görünürlüğünü ortadan kaldırdığı için tehlikelidir. Kimlik, yeni normlar ve dışlamalar yaratırken, bir yandan da kendisini doğallaştırır. Böylece özne, kendi kimliğinin inşa edilmiş olduğunun farkına varmaz, eleştirel bir kapanma yaşar. Butler'a göre bir kimlik tanımını ve sabitlemeyi reddeden queer, tam da bu amaçla oldukça kritik bir öneme sahiptir. Queer'i queer yapanın sabit bir tanımı olmaması olduğunu söyleyen Butler, bu sayede queer'in kurucu ve dönüştürücü potansiyeli de taşıdığını söyler (Butler, 2014).

Butler'ın kimlik ve sabitlik üzerine görüşü, Sara Ahmed'in duygu ekonomisi yaklaşımı ile zenginleştirilebilir. Drag queen "öteki" olarak gören, dışlayan ve iğrenen kişi, performansın ifşasını bilinçli ya da bilinçdışında deneyimlediği için iğreniyor ya da dışlıyor değildir. Bu yaklaşım, bir noktada sabitlenmiş bir özne ve özneyi oluşturan yapısallaştırılmış sabit bir bilinçdışını gerekli kılardı. Öte yandan Sara Ahmed'in yaklaşımı benimsenerek böyle bir hataya düşmeden bu iğrenme davranışı açıklanabilir. Drag queen, kadınlık performansının sınırlarını zorladığı, aslında olması gerektiği biçim ve yerde olmadığı için "öteki"dir. Sara Ahmed'in yaklaşımı, asimilasyon politikaları-

nı da Butler'ın performatifliği bağlamında analiz etmeyi mümkün kılar. Bir Amerikan gibi hissetmek ve bir Amerikan performansı sergilemek, söylem içinde inşa edilmiş ve sınırları belirlenmiş belli bir özneleştirme mekanizmasının çalışması ile mümkün olur. Amerika'ya yeni gelen göçmen, değişen göçmen karşıtı popülist söylem ile birlikte, artık aynı söylem sınırları içerisinde özneleştirilmediği –söylemin özneleştirme mekanizması öncekinden çok farklı bir duygu ekonomisi dolaşıma soktuğu- için daha az Amerikan hisseder, Amerikan olarak inşa edilmez, ve dışlanır.

Aile içi konumların, -eğer çekirdek aile yapısı üzerinden konuşacak olursak annelik, babalık, ve çocukluk- performatifliği de söylem içerisinde üretilmiştir. Aile içi performansların meşru formu, simgesel iktidar tarafından söylem içinde, belli bir politik ve ekonomik işlevi de taşıyarak, kurulur ve sürdürülür. Heteronormatif aile yapısının dışında kalan aile formları, bu performatifliği ifşa ederler. Bu ifşa, aynı zamanda sınırları belirleyen duygu yüklü söylem için bir tehdittir. Korku, iğrenme ve öfke uyandırır. Mosley ve Meloni örneğinde olduğu gibi, söylemin özneleştirme kapasitesi eğer duygu ekonomisine yapılan yatırımla arttırılırsa, aile içinde konumlanan inşa edilmiş öznelerin performansları bundan doğrudan etkilenir ve dönüşür. II.Dünya Savaşı öncesi Avrupa'da yaşanan dönüşüm ve benzer şekilde Giorgia Meloni'nin 2022 İtalya Genel Seçimleri'nde iktidara gelmesi aile bağlamında büyük ölçüde bu analizle açıklanabilir.

Amerika Birleşik Devletleri ve İtalya örneklerinde olduğu gibi Türkiye'deki güncel politik atmosfer de özellikle Kahramanmaraş okul saldırısının ardından restoratif anlatıların ve duygu ekonomisinin en somutlaştığı alanlardan biri haline gelmiştir. 2025'in "Aile Yılı" ilan edilmesi, doğum oranlarının düşmesiyle sarsılan "aile fantazmını" yeniden inşa etme ve rayından çıkan toplumsal üretimi disipline etme girişimidir. Bu süreçte devlet, aileyi yalnızca bir sevgi birimi olarak değil, neoliberal sistemin bakım maliyetlerini üstlenen ve "meşru vatandaşı" üreten bir mikro-iktidar alanı olarak kurgular. Dolayısıyla, heteronormatif sınırların dışında kalan her türlü varoluş veya performans —ister queer kimlikler ister bekarlık olsun— makalenin ifadesiyle sadece bir "sapma" değil, toplumun bütünlüğüne yönelmiş doğrudan bir "duygusal tehdit" ve "iğrenme nesnesi" olarak dolaşıma sokulur.

Kahramanmaraş'taki okul saldırısı ve saldırganın queer kimliği, bu söylemsel inşa için "altın anahtar" işlevini görür. Saldırganın hem "kutsal" eğitim/aile mekanını şiddetle ihlal etmesi hem de norm dışı kimliği, Sara Ahmed'in belirttiği "korku sermayesini" zirveye taşıyarak toplumun geniş kesimlerini devletin koruyucu ve denetleyici mekanizmalarına sığınmaya iter. Bu trajik olay, sosyal medya sınırlamalarını öngören kanun gibi otoriter düzenlemeleri "ailenin dijital canavarlardan korunması" şeklinde meşrulaş-

tıran restoratif bir anlatıya dönüştürülür. Sonuç olarak, saldırganın kimliği üzerinden kurulan bu "canavar" figürü "eleştirel kapanmayı" derinleştirerek; şiddetin sistemsel, neoliberal nedenlerinin müzakere edilmesini engeller ve aileyi daha sıkı bir "disiplin hücresi" haline getirirken, neoliberal ekonomi-politik için yeni yayılma alanları açar.

Sonuç

Bu çalışmada ele alınan temel problem, ailenin ve okulun "doğal ve dokunulmaz güvenli alanlar" olduğu yönündeki söylemsel fantazmın, neoliberal ekonomi-politik ve iktidar stratejileri tarafından bir özneleştirme ve denetim aracı olarak kullanılmasıdır. Kahramanmaraş okul saldırısı, bu kurgulanmış güven algısını travmatik bir biçimde parçalamış; ancak iktidar, bu krizi sistemsel bir hesaplaşmaya dönüştürmek yerine, saldırganın queer kimliğini ve dijital mecraları "ötekileştirerek" restoratif anlatılar aracılığıyla neoliberal tahakkümü daha da derinleştirmiştir. Şiddetin kaynağını "marjinal kimliklerde" veya "dijital araçlarda" arayan indirgemeci yaklaşım terk edilerek çözümün, şiddeti neoliberalizmin yarattığı yabancılaşma, proje çocukların doğallaştırıldığı rekabetçi eğitim sistemi, neoliberal çekirdek aile yapısı ve sosyal güvencesizlik gibi yapısal nedenlerle ilişkilendiren bir politik/pedagojik dilin geliştirilmesinde aranması gerekmektedir. Güvenlik, sağlık, psikolojik destek ve sosyal güvence, neoliberalizmin öngördüğünün aksine okul-aile birlikleri veya bireysel/ailevi harcamalar üzerinden "satın alınan" birer müşteri hizmeti olmaktan çıkarılmalıdır. Bu haklar, devletin sorumluluğunda olan kamusal ve parasız hizmetler olarak yeniden tanımlanmalı; çocuğun bakım yükü toplumsallaştırılmalıdır. Aksi takdirde neoliberal yaklaşımın bireyselliştirdiği, yabancılaştırdığı özne, yalnız çocuklar üzerinden savunmasız okulları değil, saldırıya açık diğer alanları, örneğin iş yerlerini, fabrikaları, alışveriş merkezlerini, şehir hastanelerini de tehlikeye açık hale getirecektir. Bu doğrultuda siyaset alanının yoğunlaşması gereken nokta restoratif müdahelelerin çeşitlendirilmesi değil, neoliberal bireye alternatif olabilecek, aidiyet, sevgi, bağlılık ve rekabetin aksine dayanışma vadeden yaşam imkanları önermektir.

Kaynakça

Ahmed, Sara. (2014). İğrenmenin *Performatifliği*. (ss.107-128) Duyguların Kültürel Politikası içinde, İstanbul: Sel.

Barthes, Roland (1996) *Günümüzde Söylen* (ss.179-221) – Çağdaş Söylenler içinde, İstanbul, Metis

Billig, M. (1996) 'Remembering Banal Nationalism' (ss.37-59) ve 'Flagging the Homeland Daily' (ss.93-127), *Banal Nationalism* içinde. London: Sage.

Butler, J. (2014) *Kritik Queer* (ss.313-341) Bela Bedenler içinde, Pinhan Yay.

Derrida, J. (1978). *Writing and Difference* (A. Bass, Trans.). University of Chicago Press.

Foucault, Michel (2000) Özne ve İktidar (ss.57-82), Özne ve İktidar içinde, İstanbul: Ayrıntı.

Hall, Stuart (2014) Kimliğe İhtiyaç Duyan Kim? (ss.277-300), Fırat Mollaer (der) içinde, *Kimlik Politikaları: Tanıma, Ödeşlik ve Farklılık,* Ankara: Doğu Batı.

Lacan, J. (1949). Le stade du miroir comme formateur de la fonction du Je. *Revue française de psychanalyse*, 13(4), 449–455.

Laclau, Ernesto ve Chantal Mouffe. (2008) Toplumsalın Pozitifliğinin Ötesinde: Antogonizmalar ve Hegemonya. (ss.151-231) Hegemonya ve Sosyalist Strateji içinde, İstanbul: Ayrıntı.

Melucci, Alberto. (2014) Süreç Olarak Kolektif Kimlik. (ss.79-104) Fırat Mollaer (der.) *Kimlik Politikaları: Tanınma, Özdeşlik ve Farklılık,* Ankara: Doğu Batı.

Nietzsche, F. (2003). *On the Genealogy of Morality* (C. Diethe, Trans.). Cambridge University Press.